

SCHEN vereenigt. Ieder, die deze woorden op een of andere wijze naspreken kan, neem hem op, en vraag niet, wat hij erbij denkt.

Afgedacht nu van ons bezwaar, dat dit feitelijk een onmogelijke eisch is (wijl zoo de belijdenis geen kern-belijdenis meer is), willen wij vragen: als ge ieder in den eenheids-kring opneemt, omdat hij — afgedacht van zijn nadere bedoeling — die woorden naspreken kan, en ge laat de bedoeling verder buiten discussie blijven, is dan dat niet met recht: den mensch op den troon? Is dat niet: den mensch met ZIJN interpretatie, met ZIJN meening, met ZIJN theologie op den troon zetten? Den mensch, met al „zijn“ narigheid? O.m. dat hij leentje-huur speelt bij — den mensch?

Want, wat dit laatste aangaat, hoe komt zoo'n ethische broeder, zoo'n barthiaan, aan de formule van „vrede door het bloed des Kruises“? Waar haalt hij juist DIE formule vandaan? Waar anders dan van de traditie? Waar anders dan van de krachtigste, klaarst-formuleerende groep uit het verleden? „Vrede door het bloed des Kruises“, — zeker, 'tis een bijbeltekst. Maar er zijn legio bijbelteksten. Zal, als 'op de keus van een kernwoord aankomt, de oorlog niet dadelijk ontketend worden? Zal die oorlog ook maar IETS zachtzinniger zijn dan die van vroeger dagen? Ik vrees, dat hij nog scherper wezen zal.

Men ziet het — met de beekdspraak, die van „kernen“ en „middelpunten“ spreekt, komen we nog niet veel verder.

En nu spraken we nog maar alleen van het negatieve — niet den mensch op den troon in het middelpunt. We kwamen uit bij de ontstellende gedachte, dat men, al doorredeneerend, zoowel het heusche „middelpunt“ kwijtraakt, dat men de kerk in een Huis-van-Mythologie onderbrengt, dat men den mensch op den troon zet, en dus, de kern-belijdenis zonder den cirkel der belijdenis latende, de vrijheid geeft aan de „zooveel hoofden, zooveel zinnen“. M.a.w. dat men „één“ wordt in een begrippen-abstractie, een idool, maar niet in den „Beledene“. Want als ieder ZIJN cirkel er stilletjes bij denken mag, dan wordt de in schijn Beledene feitelijk wég-beleden, niet beleden.

En als we nu reeds zoóver uit den koers slaan met dat negatieve: niet den mensch in het middelpunt, hoe zal het dan gaan, als we een volgenden keer toekomen aan dat positieve: Jezus Christus in het middelpunt?

We zullen zien.

K. S.

UIT DE SCHRIFT

Een levensstijl.

Alleenlijk zie, dit heb ik gevonden: dat God den mensch recht gemaakt heeft, maar zij hebben vele vonden gezocht.

Prediker 7:29.

God heeft den mensch recht gemaakt. Wat wil de prediker er mede zeggen? Wil hij spreken over den rechts-staat van den mensch of over het recht-zijn van den mensch als oorspronkelijke gave Gods? Blijkbaar over het laatste. De mensch is „van huis uit“ — komt hij niet uit het paradijs? — recht in den zin van een-voud-ig, niet gecompliceerd; al zijn woorden en daden zijn te herleiden tot eigenlijk één woord en één daad — de glorie Gods. Zoo gij de wet Gods kent moet die paradijs-mensch voor U geheel doorzichtig worden, moet hij voor U één levensstijl vertoonen, zoodat gij hem volgen kunt op al zijn levenswegen, morgen en overmorgen, tot aan het einde toe — de ééne wet van God brengt hem tot één levensstijl. Zoo is er niets gecompliceerds aan dezen paradijs-mensch, zijn hart is ongedeeld, hij is altijd dezelfde, zoo ge zijn levenswet weet — de wet Gods — gij kunt in hem lezen als in een open boek, gij kunt zijn gang en treden van te voren reeds weten, gij kunt op hem aan, want hij is „oprecht tot Gods diensat genegen“, met dezen paradijs-mensch is omgang mogelijk om tezamen tot opbouw te komen. M.a.w. van den mensch moogt gij — zoodra ge let op de „plaats“ vanwaar hij komt — verwachten, dat hij, wat hij vandaag goed noemt, morgen en overmorgen ook goed noemt, en wat hij nu verkeerd vindt, straks ook nog verkeerd vindt; als hij vandaag zegt: ik ben tegen U, hij morgen nog Uw tegenstander is, en omgekeerd etc. De wet Gods is eenvoudig, in het vele steeds het ééne aanwijzend, goed of kwaad, en de mensch is eenvoudig, hij moet „van huis uit“ het vele immer weer herleiden tot het ééne, is het goed of kwaad, hij moet doorzichtig blijven, omdat de wet inzicht geeft; God mag van den mensch één levensstijl vragen, omdat God één is en de wet Gods ook.

Maar nu de klacht van den prediker? Zij hebben vele vonden gezocht. Gij zult niet vinden de ééne levensstijl uit de ééne wet van God, maar

de vele levensstijlen naar de vele belangen onder de menschen. En dan nog niet zoo, dat ieder op zichzelf een eigen stijl vertoont, en zoo toch weer doorzichtig wordt, als ge zijn levensbeginsel maar kent, maar zoo, dat ieder verschillende „stijlen“ in zich vereenigt — dus stijlloos is — al naar gelang zijn belang, zijn voordeel is. Vandaag hoort ge den mensch zoo spreken, maar morgen heel anders, want zijn belang is anders geworden, vandaag zal hij uw vriend zijn, morgen uw tegenstander — een kwestie van utiliteit. En dat telkens-anders-spreken, dat immer-weer-van-front-veranderen, dat altijd-weer-spreken-naar-zijn-belang, daar zijn zij allen handig in, in deze kunst zijn allen kunstenaars. Maar zoo is de mensch „dezer wereld“ gecompliceerd geworden, onberekenbaar, gij weet niet, hoe hij morgen is, of overmorgen. In plaats van den schoonen levensstijl uit God, naar de wet Gods, die den mensch zoo eenvoudig, zoo simpel, zoo doorzichtig maakt, ziet ge in de samenleving de handig-opgetrokken levensstijlen-van-den-dag overeenkomstig de elken dag weer wisselende belangen onder de menschen, in plaats van den „rechten“ mensch ontmoet ge den gecompliceerden mensch, en moet ge leven in een gecompliceerde samenleving, die nu vermoelend kan worden tot den dood toe — niemand een-voud-ig, niemand doorzichtig, niemand op-recht: de vele vonden in plaats van den ééne levensstijl voor den levensomgang tot den levensopbouw — de wereld van belang en tegenbelang, de wereld van stijlloze menschen heeft ook den prediker zoo moe gemaakt.

En ook in dezen „viciëuzen cirkel“ is Christus terecht gekomen. Voor stijlloze menschen heeft Hij moeten bewaren dien schoonen stijl van den Middelaar Gods en der menschen, voor het Sanhedrin, voor Pilatus, voor Herodus, voor het volk. Als ge kent Zijn levenswet — den wil des Vaders voor Hem, den Middelaar — weet ge dan wel, hoe een-voud-ig, hoe doorzichtig, hoe „recht“ Hij is? Het is alles zoo simpel aan dezen Heiland gehoorzaam geworden tot den dood des kruises. Hij is zoo verschrikkelijk een-voud-ig, het vele herleid tot het ééne — het recht van God. Hij spreekt en handelt en worstelt niet naar „eigen belang“ maar uit dit ééne: Ik ben gekomen om Uwen wil te doen o God! Daarom zal Hij Zijn leven geven voor de schapen. Simpel, eenvoudig, doorzichtig.

En nu heeft Hij ons in de kerk gezet, ons de wet weer opgelegd, ons Zijn kracht toegezegd, opdat Zijn triomf over de samenleving „dezer wereld“ blijke uit het leven Zijner kerkmensen — de ééne levensstijl uit de ééne wet van God, simpel, doorzichtig, klaar voor God, en engelen en menschen. Want het vele is den Heere een gruwel — het is zich onttrekken aan de wet Gods — maar het ééne in het vele is den Heere aangenaam — het is buigen voor de wet Gods! Simpel, doorzichtig, het kan nu, want Christus geeft krachten, het moet nu, want Christus heeft rechten.

H.

v. d. B.

KERKELUK LEVEN

Pluriformiteit der kerk en epigonisme (nieuwe reeks) XIX

Over Bavincks gevoelen spraken we nu een en andermaal. Van een bewuste, wel-doordachte leer der pluriformiteit bleek ook bij hem geen sprake. Dit te betoogen was ons voornaamste oogmerk; opdat de weg tot het vrije onderzoek naar wat werkelijk gereformeerd is, en daarmee dus ook tot de reformatie en de ontwikkeling van het gereformeerde leven, niet langer versperd zou worden — op dit punt — door een hoogleeraar der Vrije Universiteit, die met al te veel verzekerdheid aan zijn studenten verzekert, dat ook Bavinck een nieuw element in de pluriformiteits-leer aangebracht heeft, en dat wie er anders over denkt, snijdt in het hart der Reformatie. Wie zooo verzekerd spreekt, moet het een broederdienst vinden, als zijn dogmenhistorische notities op dit punt getoetst worden. En de Gereformeerde Kerken moeten dit ook zoo leeren zien. Mocht men vragen, waarom, dan wil ik dat met genoegen toelichten.

Welnu, — nauwelijks had ik over Bavinck geschreven, of een predikant verzekerde mij, te weten, dat Bavinck zelf op een college eens verklaard heeft, dat z.i. Kuypers pluriformiteitsleer niet af was. Een mededeeling, die niemand verwondert, aan wien Bavincks onzekere en weifelende houding in dezen — voorzover zijn dogmatiek betreft — opgevallen is.

Deze enkele mededeeling echter zou ik zonder nadere praeciseering nog niet hebben doorgegeven, ware het niet, dat zij bevestiging gekregen had door wat een ander predikant zoo vriendelijk was mij inmiddels te vertellen en schriftelijk te bevestigen. Laatstgenoemde deelt mij 't volgende mee:

Amice,

Hierbij ontvang je het gevraagde citaat van Bavinck. 't Is gesproken in het cursusjaar 1914/5, college Dog-

matiek, bij de paragraaf over 't wezen der kerk (Hoofdstuk IX, § 53.) —

Nadat Bavinck uiteengezet heeft „de principiële en radicale oppositie“ van de Reformatie tegen 't Roomsche kerkbegrip, maar hoe later ook de Gereformeerden „onzichtbare kerk“ in verschillende zin zijn gaan verstaan, concludeert hij aldus:

„Zoo is de kerk bij de Protestanten steeds in gedrang. Dit is nu reeds hierin uitgekomen, dat er terstond verschillende kerken naast elkaar bestonden. Welk verschijnsel Kuypers pluriformiteit der kerk noemt. Niet beslist verkeerd, maar wel voorzichtig.“ Die term erkent eigenlijk ingewikkeld 't goed recht van alle kerken naast elkaar. Dit (is een) vals beginsel.“ De Gereformeerde en Luthersche kerk handhaaft, dat zij is de zuiverste kerk en dat de andere kerken in vele opzichten dwalen. Nu kunnen waarheid en dwaling niet onder 't ééne begrip pluriformiteit worden samengevat. De dwaling is geen forma van de waarheid, maar antithese. Maar niet alleen in dezen term komt 't zwakke van het Protestantische kerkbegrip uit, doch ook hierin, dat in iedere kerk telkens groot verval is ingetreden. Zoo (ontstaan er) steeds (weer) pogingen om 't protestantische kerkbegrip te herzien, wetenschappelijk en praktisch“....

„Waarna enkele van die pogingen nader geteekend worden (Socinianen, Anabaptisten, Episc. kerk, Meth., Hegel, Schleiermacher).“

Je wilt hierbij wel bedenken, dat dit niet letterlijk door Bavinck gedictieerd is — dit deed hij niet — maar aantekeningen zijn van mij. Om afdoende zekerheid te hebben, zou je ook nog enkele van mijn tijdgenooten hierover kunnen vragen.

Beste groeten,

29-3-'35.

t.t.

Tot zoover de brief; ik vergat den schrijver te vragen, of ik zijn naam publiceren mocht.

Voor raadpleging van jaargenooten, die tegelijk met dezen predikant aan de Vrije Universiteit Bavinck hoorden, onthak mij de tijd. Ik geloof, dat men ook zonder dat ik die moeite nam wel overtuigd is, dat Prof. Hepp in de publicatie van zijn hierboven geciteerde meening meer heeft gezegd, dan hij verantwoorden kon; dat nog heelemaal niet bewezen is, dat onze meening „snijdt in het hart der Reformatie“, en dat onze voorstelling van wat Bavinck wilde (of moet ik zeggen: niet wilde) den werkelijken Bavinck meer nabij komt dan de o.i. hem in een onwezenlijke positie „hinein-phantasierende“ bewering van Prof. Hepp.

K. S.

1) De lezer begrijpt, dat dit zeggen wil: zulk spreken van pluriformiteit is wel niet beslist verkeerd, maar toch zij men zeer voorzichtig.

2) Onder verwijzing naar noot 1, voeg ik hier en daar iets in.

Vrije Theologische Faculteit. (II)

We hebben dus gezien, dat de „dak-looze“ theologische faculteit van Straatsburg een onderdak had gevonden in Parijs, maar dat men haar dit — voor een protestantische faculteit alles behalve begeerenswaardige — dak boven haar hoofd niet gunde. Na 1881 trachtte men, haar uit het universiteitsverband weg te krijgen.

En eindelijk gelukte het.

Het gelukte in 1906. Het door ons geciteerde artikel van „De Heraut“ is geschreven in 1914. Sedert 8 jaren dus verkeerde toen reeds deze faculteit ten aanzien van het promotierecht in den toestand, dien „De Heraut“ een anomalie noemde, en waarop de Kamper professoren zich, volgens dit orgaan, niet mochten beroepen.

Acht jaren lang bestond dus deze toestand. Toch schreef „De Heraut“ na verloop van die acht jaren, dat er maar één voorbeeld van een theologische faculteit was, die buiten het universiteitsverband het promotierecht uitoefende.

Blijkbaar kende toen „De Heraut“ de thans haar redacteur promoveerende faculteit nog niet. Het is ook geen wonder, voor wie den ingewikkelden toestand zich voor oogen stelt.

Maar nu het erom gaat, tot eenparigheid van gevoelen te komen, is het toch goed, vast te leggen, dat indertijd tegen de Kamper professoren zoowel door „De Heraut“ als door „De Standaard“ met al te „grof geschild“ (men weet, dat volgens Dr A. Kuypers deze uitdrukking niet onvriendelijk is) geschoten is.

Een andere kwestie, die ook met het oog op de hoog-noodige eenparigheid van gevoelen ons interesseert, is deze: wie verzorgen, onderhouden eigenlijk deze faculteit? Men weet, dat er onder ons zijn, die het een geweldig onderscheid achten, of een hogeschool op de manier van de Vrije Universiteit, dan wel op die der Kamper kerkelijke hogeschool wordt onderhouden, ook wat de benoeming der professoren betreft, etc. Het onderscheid tusschen die twee is, voor wie de dingen nuchter ziet, reeds nu vrij gering, en zal, hoemeer de Vrije Universiteit op den al krachtiger ingeroepen steun juist van de Gereformeerde Kerken aangewezen zal zijn, factisch al geringer worden. Toch zijn er verschillen. Verschillen, die voor velen, nadat de argumenten van 1914 zichzelf verteerd hebben, toch nog na dien met kracht naar voren gebracht worden.

Welnu, twee vragen blijven te beantwoorden: a) hoe wordt die vrije theologische faculteit onderhouden?

b) hoe is haar confessioneel karakter, gezien in het licht van haar jongste geschiedenis?

K. S.

De amb

Het ge
zeiden, e
„intiem“,
waarom
schrijven

Toch is
gemakke
Ds Both
zegt in z
van amb
heeft ee
dienen c
roeping
grote el
het misl
christel
christel
niet pas
donkerd

Dat al
ben ook
dit punt

Toch is
de enh
vraag z
de speci
verricht

En li
van de
van God

énde to
en dat
wijze al

haar be
op dit
neer de

de mel
ring we
relatives

en over
derd we
doet, z

heid ve
echter
brengin

blijkens
doet, ex
doen, c

afhank
De v

beweg
cate pu
hun „s
dezen

Want
van de
kerkelij

schreve
arbeid,
is noo

loovige
nuttelo
ties wa

terrein
gerefer
is de r

Op
op ker
kerkel

andere
lei pe
heid z

wanne
keuken
beteek

het o
schule
thema

wetscl
ren ev
in-gro

Doc
bilisal

— en
in all
gestel

door
Hij o
laten

ze di
reken
hun l

niet.
Nu
in de

mobi
het r
grip

om t
achte
bepa

ten;
kerk
satie
dan
van
de a
derg

De ambtsgedachte voorop gesteld.

Het geschrift van Ds Both heeft, gelijk wij zeiden, een sterk persoonlijk, hier en daar een „intiem“, karakter. Dit was één van de redenen, waarom wij het zoo moeilijk vonden erover te schrijven in het openbaar.

Toch is er één punt, waar het gesprek zich het gemakkelijkst kan inzetten. Het is daar, waar Ds Both handelt over de ambts-gedachte. Ds Both zegt in zijn brochure: „Christelijk leven is nooit van ambten afhankelijk. Het is zelf ambt, het heeft een christentaak, en het mag zich laten dienen door menschen, die door hun gaven en roeping dienaars bij uitstek moeten zijn. Een groote ellende is in de kerkgeschiedenis geworden het misbruik van het ambt. Alle misvorming van christelijk leven hangt daarmee saam. Dan gaat christelijk leven allures aannemen, die heeltemaal niet passen bij zijn wezen, en 't goud wordt verdonkerd“.

Dat alle christelijk leven zijn ambt heeft, hebben ook wij herhaaldelijk voorop gesteld. Over dit punt is dus geen verschil van meening.

Toch is hiermee de weg nog niet geëffend voor de eenheid van gedachten. Immers, nu komt de vraag zóó te staan: wat is dan dat ambt? Wat is de speciale functie, welke Christus in alle ambts-verrichting eischt?

En hier komen wij weer terug op het thema van de kerk. Wanneer wij belijden, dat de Zoon van God van het begin der wereld af aan tot het einde toe zich een gemeente vergadert, een kerk, en dat deze kerk moet worden gezien op dezelfde wijze als de belijdenis, waaruit Ds Both leeft, haar beschrijft, dan kan dat ambt der geloovigen op dit punt zich nimmer doen gelden, wanneer de geloovige zich geeft aan bewegingen, die de methode van Christus' actie van kerk-vergadering weerstaan of zelfs maar dispuutabel stellen, relativereen. Wie over het lichaam van Christus, en over de wijze, waarop het door Hem vergaderd wordt, anders denkt dan onze belijdenis doet, zeker, die kan in buitenkerkelijke vroomheid veelszins reden tot dankbaarheid zien. Wie echter meent, dat de organisatie en de bijeenbrenging van de geloovigen gebonden is aan wat blijken onze belijdenis Christus zelf in dezen doet, en ons beveelt als Zijn mede-arbeiders te doen, die staat inzake de vergadering niet onafhankelijk doch gebonden.

De vraag komt dus zóó te staan: of de Oxford-beweging, in haar concrete gestalte, op het delicate punt van de organisatie der geloovigen en hun „stichting“ werkelijk beantwoordt aan wat in dezen de Christus zegt.

Want, laat men niet vergeten, dat niet alleen van de zijde der Oxford-groep, maar ook van kerkelijke zijde het woord van Ds Both onderschreven wordt: „Wat is nu noodig voor den arbeid, te doen in den oogst des Heeren? Daar is noodig een mobilisatie van het ambt der geloovigen. Het is bedroevend, als men leest de nuttelooheid en onbelangrijkheid van de quasities waarover op allerlei vergaderingen op het terrein van het kerkelijk en godsdienstig leven gerefereerd en gedebatteerd wordt. De groote zaak is de mobilisatie van het ambt aller geloovigen.“

Op die zinsnede over onbelangrijke kwesties op kerkelijke agenda zullen wij niet ingaan. De kerkelijke huishouding gaat het precies als elke andere huishouding: de organisatie brengt allerlei peulerwerk mee. Maar gelijk het een dwaasheid zou zijn, in het werk van een huisvrouw, wanneer het afdaalt in minutieuze zorg voor keukengerei en proviand, voorbij te zien de groote beleekenis, die het heeft voor het leven, zoo is het ook dwaas, de kerk op deze wijze te beschuldigen. Vergeet men niet, dat vele gespreksthemas in verscheiden ouderwetsche en nieuwerwetsche gezelschappen of konventikels op anderen eveneens den indruk maken van een niet-zien-in-grooten-stijl. Tot in de zondebelijdenissen toe.

Doch daarover loopt het niet. Wanneer de mobilisatie van het ambt der geloovigen noodig is, — en wij geven dit onmiddellijk toe — dan is zij in alle dingen noodig voor het door Christus gestelde doel. Indien Hij nu mobiliseert in en door en tot kerkinstituering, dan vraagt Hij ook van alle Oxford-menschen, dat zij zich laten mobiliseeren voor kerkformatie. Doen ze dit niet, dan betalen zij Hem in dezen hun rekeningen niet. Anderen doen op andere punten hun betalingen Hem niet. Zij alsdan op dit punt niet.

Nu is het een feit, dat verreweg de meesten in de groep zich voor de Kerkformatie niet laten mobiliseeren. Wij rekenen er mee, dat dit bij het meerendeel een gevolg is van andere begrippen omtrent de kerk. Maar wanneer zij nu om die reden het een onbillijk verwijt zouden achten, dat zij aan het mobilisatie-bevel op dit bepaalde punt ongehoorzaam zijn, dan moeten zij zelf ook met hun aanklachten tegen de kerk, die immers op dit punt wel het mobilisatie-bevel verstaan heeft, voorzigtiger zijn. Want dan is mogelijk de één diligent op het éne punt van de christelijke gehoorzaamheidsverrichting, en de ander op een ander punt. Maar eer deze en dergelijke onderscheiden stof kunnen worden

voor een wederzijdsche aanklacht, dient eerst te worden uitgemaakt, wat eigenlijk de wil is van den mobiliseerenden koning.

En zoo komt juist in de ambts-gedachte de verbintenis tusschen Ds Both en zijn critici. Maar tegelijk wordt ook weer juist in die ambts-gedachte teruggeslagen naar wat verleden week gezegd is: naar de vraag n.l. waar men al of niet voldoet aan Christus' eisch. Men mag niet elk voor zich uit de veelheid van Christus' eischen telkens juist er één naar voren schuiven, ten koste van de andere. En allerminst mag men een zóó klaar omschreven eisch als dien tot kerkinstituering buiten de primaire agenda-punten houden, welke bij de „mobilisatie“ van alle geloovigen in de door den Koning hun verstrekte „legerorder“ vastgesteld zijn. Noch theoretisch, noch practisch.

K. S.

Gereformeerd kerkrecht; een standaardwerk.

Enkele maanden geleden verschen bij de N.V. J. H. Kok, Kampen, het tweede deel van Prof. Bouwman's: „Gereformeerd kerkrecht, het recht der Kerken in de praktijk“. Het eerste deel verscheen in 1928, toen Prof. Bouwman nog in leven was, het tweede is na zijn dood uitgegeven door de goede zorgen van Ds O. Bouwman van Zaltbommel, die, gelijk Prof. Hoekstra mededeelt, voor de uitgave zeer te waardeeren werk gedaan heeft, en ook de drie uitvoerige registers heeft samengesteld, en van Prof. Hoekstra zelf. Laatstgenoemde deelt in het woord vooraf mede, dat één stuk ontbreekt: de verhouding n.l. van kerk en overheid. Overigens is het boek een volledig kerkrecht.

Met bijzondere ingenomenheid maken wij van dit tweedeel werk melding. Het eerste deel bevat 639, het tweede 704 pagina's, groot formaat. Wij hebben hier voor ons een rijpe vrucht van den wetenschappelijken arbeid der Theologische School te Kampen. Het stemt tot bijzonderen dank dat Prof. Bouwman den tijd heeft kunnen vinden voor het schrijven van dit uitvoerige werk, dat in zijn volkomenheid, zijn rustigen betoogtrant, zijn onophoudelijk grijpen naar de historie, en zijn behandelingswijze van veel praktische gevallen, niet alleen de leiders in engeren zin interesseeren zal, maar ook zeer veel leden der kerk in den ruimsten zin van het woord; wij denken met name hier aan de ouderlingen, die eigenlijk geen van allen dit boek missen kunnen, indien zij van het kerkrecht behoorlijk nota nemen willen, en op tijd zich willen voorbereiden op te nemen beslissingen in het kerkelijk leven. Wij hopen dan ook, dat dit boek met groote belangstelling ontvangen worden zal. Het is één van die vruchten van wetenschappelijken arbeid, waarom reeds zoo lang geroepen is. Laat, nu de roep verhoord is, er ook groote dank zijn, die zich uit in het zorgvuldig bestudeeren van dit lijvige werk.

K. S.

Naar aanleiding van Prof. Hiltjema's Afscheidingspreek.

Indertijd hebben wij iets geschreven over de preek, die Prof. Hiltjema te Ulrum gehouden heeft, ter „herdenking“ van de Afscheiding. Wij wezen er op, dat deze preek ten eenenmale als mislukt moest gelden.

a. wijl de spreker afgegaan was op een onjuiste vertaling, en blijkbaar verzuimd had, behoorlijk den grondtekst te raadplegen;

b. wijl er ook onderscheiden gedachtenfouten in waren.

Een en ander werd uitvoerig geargumenteed, ten deele door mij zelf, ten deele door anderen, onder wie met name Ds C. Veenhof uit Harkstede, de zaak breed behandelde. Ds Veenhof heeft in dien tijd zelf een preek over denzelfden tekst gehouden. Deze is indertijd opgenomen geweest in „De Bazuin“ en is thans verschenen in de serie „Mancherlei Gaben und ein Geist“, 7e jaargang no. 2. Voor belangstellenden noem ik even den uitgever: Albert van Dellen, in Emden, Oost-Friesland. Voor de gereformeerden aldaar een nuttig stuk. De Afscheidingsherdenking was daarginds prachtig. Procentsgewijs veel geweldiger, wat de getallen der opgekomenen betreft, dan in Nederland.

K. S.

Schrijver, Publiek en Volk.

(Nabetrachting bij de Boekenweek.)

Een woord met een bijmaak.

De afleiding van het woord „publiek“ doet hier niet ter zake. Zooveel is zeker, dat onder publiek ongeveer kan worden verstaan een min of meer willekeurige verzameling menschen, lijdelijk of herhaaldelijk bijeengekomen voor een voorbijgaande gelegenheid, doorgaans van sport, vermaak of kunst. Ook veronderstelt het begrip publiek

een tamelijk rijk menschenmateriaal, dat zich in allerlei verbanden tot publieken kan vormen. Van „volk“ begint men eerst te spreken, wanneer de gebeurtenissen grooteren omvang aannemen of van schokkenden aard zijn: bij een grooten brand is er veel volk op de been; met de glorie en den val van de Uiver leefde een geheel volk mee, enz. De vraag, waar nu precies de grens ligt tusschen „een publiek“ en „volk“, of „het volk“, behoort ons niet op te houden. Bij publiek denken wij hier natuurlijk aan het lezerspubliek, met een heimelijken weerzin tegen dit woord, wegens zijn bijmaak van civilisatie, onvroem amusement en wispelturigheid. En we laten onmiddellijk het woord „volk“ er op volgen, omdat ons verlangen niet kan wachten, eer we bij een totaliteit zijn aangeland, die min of meer in zichzelf rust en aspecten biedt, welke zich beter verdragen met een Christelijke levenspraktijk.

Het primitieve standpunt.

Maar goed, we willen ons een oogenblik bezighouden met de verhouding tusschen schrijver en publiek, nu de straks afgeloopen boekenweek daartoe gelegenheid geeft. En dan beginnen we daar, waar zulk een verhouding „ontbreekt“. Als in mijn boek „Koningskinderen“ de hoofdfiguur Siem 't Hoer door begeerte naar lectuur wordt aangeraakt en niet weet te kiezen, gaat hij in een primitief-romantischen drang op titels af en kiest dan boeken, waarvan de opschriften alle beginnen met: „Het Geheim van...“. Hier is een man, die cultureel, althans litterair, nog in een soort natuurstaat leeft en de hand uitstrekt naar het vuurwater van de civilisatie, dat meer dan één natuurstaat heeft verwoest. Zelfs hier is al een overgang gemaakt; het volstrekt-primitieve standpunt is verlaten. Bedenk, dat deze, zij het dan ook gefingeerde, figuur ongeveer 30 jaar geleden „leefde“; wat is sindsdien het distributieproces van civilisatie-producten ontzaglijk versneld en intensief geworden! Zijn er nog zulke prachtige primitieven, wier boekenplankje zoo smal is, dat naast den Bijbel nog slechts plaats is voor een enkelen, menschenlijken levensspiegel, „alle de werken van Jacob Cats“, of: de Institutie, of: een of ander oud volksboek, met nog een geur van de Middel-eeuwen eraan? Zulke menschen hebben intuïtief een zuiverder begrip van wat een „boek“ moet zijn, dan de lettré en de bibliomaan; een boek is voor hen iets bovenmenselijks in den letterlijken zin van het woord: meer dan een mensch-een levensspiegel, een wereld. Eerst in de hooge culturele regionen van de kluisenaars, die uit de beschaving wegvluchten met twee, drie boeken, of bij diepe geesten als Nietzsche, die zei: „wat heb ik aan een boek, dat me niet uittilt boven alle boeken?“... eerst daár wordt iets dergelijks gevonden. En over de wilde bergbeek van de moderne civilisatie met haar groot „verval“ heen reiken groote kinderen en diepe geesten elkaar de hand.

Schoorvoetend verlaten we deze plek. Want het is Gods wil zoo: we kunnen niet bij het primitieve blijven staan. Van mooie plekken in de natuur, merkwaardig vanwege vorming, planten-groei en dierenwereld, kan men een reservaat maken, dat zorgvuldig wordt omrasterd; in de wereld van den geest is dat niet mogelijk.

Wel dringt zich aan ons deze overtuiging op, dat voor het eenvoudige volk niets te goed is. Het moest mogelijk zijn hun alleen het allerbeste te geven en dat van de jeugd af aan, in boeken, toespraken, muziek, verzen, prenten. Want de primitief-monumentale opvatting, die naast den Bijbel slechts Cats of Calvijn als levensspiegel plaatst, staat dichter bij den geest van de groote kunst, dichter bij Homerus, Dante, Cervantes, Beethoven, Bach, dan de smaak van den cultureelen halfwas. En omgekeerd zal het roepen om cultuur bij die eenvoudigen van geest vaak een verrassenden weerklink vinden, vooral wanneer het de religie is, die noopt en tot roep en tot antwoord.

Scheeve verhoudingen.

Er is een verhouding tusschen auteur en publiek, die berust op overlevering en niet op werkelijke bewondering. Een schoolsch-traditioneele vereering bij den geestelijken middenstand van de groote namen der geschiedenis, die niet zonder conserveerende waarde is, maar die toch dringend noodig heeft het her-ontdekken en enthousiast propageeren, liefst door kunstenaars die zelf produceeren, omdat die in hun bewondering rechtstreeks en vrijmoedig zijn.

Er zijn schrijvers, die zelfs voor het betere publiek weinig meer dan namen blijven. Ik denk hier aan de bijzonderen, de fijnen, de oorspronkelijken, de zuivere lyrieci.

Met „bijzonderen“ bedoel ik zulke figuren, die men zou kunnen noemen de dichters der dichters en de prozaïsten der prozaïsten. Een dichter als Jan Hendrik Leopold b.v., een bijzondere, hooge figuur, die apart van het litteraire leven, in de stilte, verzen schreef van zulk een uitgezochte, voornam schreef, dat men bijna dichter moet zijn om ze te kunnen dragen. Een dichter voor dichters, een poëet der poëten. Of een prozaïst als Van Deyssel, aan wien men het geheele litteraire impressionisme zou kunnen demonstree-